

Niels Neergaards tale om en nyordning af landets forsvarsvæsen

Taler

Niels Neergaard
Konseilspræsident

Dato

12. februar 1909

Sted

Folketinget

Omstændigheder

Efter Albertikatastrofen i 1908 maatte J. C. Christensen give Plads for nye Mænd, og den moderate Venstrepolitiker Niels Neergaard traadte frem i forreste Række. 12. Oktober 1908 dannede han sit første Ministerium, og i dette overtog han selv Forsvarsministeriet. 12. Februar 1909 forelagde han i Folketinget sit Forslag til en ny Militærordning. Neergaards Tale ved den Lejlighed vakte stor Opmærksomhed over hele Landet og gav Anledning til en lidenskabelig Debat i og udenfor Folketingssalen. Med den for Neergaard karakteristiske Ærlighed tog han her med klare Ord Afstand fra det Standpunkt, som han selv og mange Venstrepolitikere hidtil havde forfægtet, og redegjorde for de Synspunkter, der havde bevæget ham til at udarbejde et Forsvarsprogram, der gik langt ud over, hvad Venstre hidtil havde anset for nødvendigt. Da Forslaget blev forkastet, udskrev Neergaard nye Valg til Folketinget. Valget gik ham imod, og det blev J. C. Christensen, der derefter gennemførte den nye Hærordning i noget nedskaaret Tilstand.

KONSEILSPRÆSIDENT NIELS NEERGAARD FORELÆGGER I FOLKETINGET SIT FORSLAG TIL EN NYORDNING AF LANDETS FORSVARSVÆSEN

Jeg har hermed den Ære at forelægge de nu anmeldte Lovforslag for det høje Ting. De angaa alle den Reorganisation af vort Forsvarsvæsen, som siden 1902 har været Genstand for Forsvarskommissionens Overvejelser. Desværre lykkedes det ikke kommissionen at naa til nogen enstemmig Indstilling, ja, end ikke til nogen Indstilling, der samlede saa stort et Flertal om sig, at Sagen paa Grundlag af den kunde ventes gennemført i begge Ting. Døg er der saa megen Overensstemmelse i Grundsynspunkterne for Ordningen af vort Neutralitetsværn mellem Kommissionens Flertals og dens største Mindretals Indstilling, at Regeringen trods de væsentlige Afvigelser, der er, dog maa anse det for muligt at naa til en Løsning, som kan samle Flertal om sig i begge Rigsdagens Afdelinger.

Om een Ting var jo alle Forsvarskommissionens Grupper enige, nemlig, at Danmarks Udenrigspolitik i Freds- som i Krigsperioder bør være rettet mod det Maal at hævde Landets absolutte Neutralitet, og hertil slutter Regeringen sig

klart og uforbeholdent. Vi ville ikke ind i nogen Slags Alliancepolitik, men vi ville sætte alt ind paa at bevare Freden og holde os udenfor Magternes Stridigheder.

Men saa snart man saa i Kommissionen kom til det Spørgsmaal, hvorledes Neutraliteten skulde hævdes, da hørte Enigheden op, og man delte sig i to Lejre, en, der bestod af Kommissionens Flertal og dens største Mindretal, som vilde have Neutraliteten effektivt forsvaret, og en anden, som ikke ansaa det for nødvendigt. Det forekommer mig nu ufatteligt, at man overhovedet kan strides om denne Ting, for intet er dog vissere, end at folkeretlig og politisk set er Neutralitetsforsvaret den første og mest uafviselige Betingelse for, at Neutraliteten overhovedet kan ventes respekteret. Vil man ikke i Fredens Dage forberede et saadant Forsvar for Neutraliteten, at det koster forholdsvis betydelige Ofre at bryde den, saa er intet vissere end, at den lille Stat under en Stormagtskrig, hvor den ene eller den anden af Magterne har Interesse af at benytte dens Territorium som Støttepunkt for sin Krigsførelse, vil blive inddragen i Krigen, og den vil da ikke alene i højeste Maal faa Krigen Byrder og Rædsler at føle, men ogsaa løbe den største Fare for efter Krigen at se sin Selvstændighed tilintetgjort, langt større Fare, end om den havde opfyldt sine folkeretlige Forpligtelser og efter Evne værget sin Neutralitet. Har den i Tide forberedt sig derpaa, vil der vel ikke være nogen absolut Sikkerhed for, at dens Neutralitet respekteres, men i mange, ja i langt de fleste Tilfælde vil det ske. Sagen er den, at en Stormagt, der staar overfor en jævnbyrdig Modstander, altid kun vil formaa at anvende en ringe Del af sin Magt mod en af de neutrale Smaastater og heller ikke vil kunne se bort fra den Risiko at forøge sine Modstanderes Tal, selv med en lille Stat. Derfor er der ikke ringe Sandsynlighed for, at Angrebet undlades, vel at mærke, hvis man kan vente en nævneværdig Modstand og ikke har nogen Udsigt til at bryde denne Modstand med eet Slag. Og hvad saa den lille neutrale Stats Skæbne efter Krigen angaar, saa maa det ikke glemmes, at det er ethvert Lands, selv det mindstes, folkeretlige Pligt at forsvare sin Neutralitet saa kraftigt, det evner, og at det Land, der har forsømt denne Pligt, er en Fare for sine Omgivelser og derfor ikke vil kunne vente, at de øvrige Stater have Interesse af, at dets Selvstændighed bevares.

Man hører ofte det Spørgsmaal rejst: Hvor staar det da i Grunden skrevet, at Danmark har denne Pligt til at forsvare sin Neutralitet, og hvornaar have Stormagterne eller nogen af dem forlangt sligt af os eller stillet bestemte Fordringer til os om Neutralitetsværnets Art eller Styrke? Jeg svarer, at den

Sætning, at en lille Stat, der vil have sin Neutralitet respekteret, maa være beredt paa efter Evne at værge den, er saa almindelig anerkendt, at den ikke drages i Tvivl af en eneste folkeretlig Autoritet, og staar som den klare og utvetydige Forudsætning for alle folkeretlige Vedtægter angaaende neutrale Staters Rettigheder og Pligter, ikke mindst for de Regler, der ere fastsatte paa den sidste Haager-Konference.

Alle ansvarlige Ledere af de europæiske Landes Udenrigspolitik have ogsaa indtil nu været af samme Mening. Det gælder, som bekendt, i udpræget Grad de Udenrigsministre, vi have haft her i Danmark efter Systemskiftet.

Konseilspræsident og Udenrigsminister Deuntzer udtalte i 1902: »Det vil være et klart Brud fra Danmarks Side af dets Neutralitet, hvis det overfor en Neutralitetskrænkelse indskrænker sig til en blot Protest, og i Almindelighed ogsaa, hvis det nøjes med en rent formel Modstand, der alene gaar ud paa at konstatere, at det stedfindende betragtes som en Krænkelse af Landets Neutralitet, og at man vilde modsætte sig det med Magt, men paa Grund af den fremmede Stats militære Overlegenhed anser sig for ude af Stand dertil. Grev Raben har i Forsvarskommissionen udtalt en lignende Opfattelse, og den nuværende Udenrigsminister [Grey C. W. Ahlefeldt-Laurvig] slutter sig ganske dertil.

Men hvad der betyder endnu langt mere end slige Udtalelser, er den Praksis, som i den sidste Menneskealder, og især i den seneste Del af denne periode, er bleven øvet af alle europæiske neutrale Smaastater. Det er en historisk Kendsgerning, at Belgien og Svejts, som dog begge nyde europæisk Garanti for deres Neutralitet, under Krigen 1870—71 var i høj Grad truede med Neutralitetskrænkelser, og at de begge skyldte deres forholdsvis udviklede Krigsberedskab, at de undgik at blive dragne ind i Krigen. Den Lære have de siden begge lagt sig paa Sinde. Svejts, hvis naturlige Beskaffenhed dog i saa høj Grad værner det mod Angreb, har anset det for nødvendigt siden 1885 at anvende 15—16 Mill. Kr. til Befæstningsanlægene ved St. Gotthard og ved Rhône, og alene i Aarene 1901—08 er dets ordinære Hærbudget steget fra 20½ til 27½ Mill. Kr. Det er ogsaa bekendt, hvor overordentlig stor personlig Værnebyrde Svejts paalægger sine Borgere, langt, langt større end i nogen af de andre Stater. Belgien har fra 1887 til det forrige Aarhundredes Slutning anvendt ca. 53 Mill. Kr. til Maas-Liniens Befæstning og har siden Aarhundredets Begyndelse anvendt over 50 Mill. Kr. til Forstærkning dels af Maas-Linien og dels af den tidligere anlagte, store Centralfæstning ved Antwerpen. Ogsaa de

ordinære Hærudgifter ere stegne i de senere Aar. For Tiden staar Spørgsmaalet om en betydelig Udvidelse af Hæren paa Dagsordenen. I Holland er der i Aarene 1875—1906 anvendt 74 Mill. Kr. til Sikring af Terrainafsnittet omkring Amsterdam og til forskellige andre Befæstningsanlæg, ligesom Hærbudgettet fra 1903—1909 er steget fra knap 38 Mill. til godt 41 Mill. Kr., Flaade budgettet er fra 1900—08 steget fra ca. 24 Mill. til ca. 27½ Mill. I Norge ere de ordinære Udgifter til Hær og Flaade fra 1895 til 1908 stegne fra ca. 11½ Mill. til 18½ Mill., og Norge har siden 1895 anvendt ca. 15 Mill. Kr. til forskellige Befæstningsanlæg og til Støttestrukturer for et Forsvar af Landtilgangene til Christiania. Til ekstraordinære Foranstaltninger er der siden 1895 anvendt ca. 54 Mill. kr. i dette ret fattige Land. Størst har Forsvarets Udvikling været i Sverige; alene i Aarene 1901—09 er Hærens ordinære Budget steget fra ca. 28 til 48½ Mill. Kr., og Flaadens Budget, som i Aarene 1896—1900 var gennemsnitlig 11,8 Mill. Kr., har gennemsnitlig i Aarene 1906—08 været paa det nærmeste 23 Mill. Kr. Desuden er der i Tiaaret 1898—1908 anvendt ca. 34½ Mill. Kr. til Befæstningsanlæg.

Jeg har nævnt alle disse Tal, fordi de med saa uimodsigelig Tydelighed vise os, hvordan Regeringerne og Folkerepresentationerne i Mellem- og Nordeuropas Smaa-stater have opfattet de Forpligtelser, som Neutralitetens Hævdelse paalægger. I det ene eller andet af Landene have særlige forhold gjort sig gældende, saaledes som f. Eks. paa den skandinaviske Halvø Rivningerne mellem Norge og Sverige. Men det, at Udgifterne overalt ere stegne saa betydeligt, og navnlig de alle Vegne genkommende store ekstraordinære Udgifter til Støttestrukturer for Hær og Flaade vise klart, hvor truede de smaa Lande føle sig, og hvor nødvendigt de have anset det for at være, at deres Neutralitet støttes med Vaabenmagt. Om alle disse Lande gælder det jo dog, at enhver Tilbøjelighed til Indblanding i Stormagternes Kampe, enhver Tilbøjelighed til Krig i det hele taget maa anses for udelukket hos dem, og ingen af dem ønsker andet end at bevare sin Neutralitet og sin Selvstændighed. Selv hvor indbyrdes Stridigheder, saaledes, som jeg før nævnte, paa den skandinaviske Halvø, kunne have spillet med ind, er det ogsaa her, naar man følger Forhandlingernes Gang, særligt i Sverige, klart og tydeligt, at det er Forberedelse til Neutralitetens Hævdelse, som har været Hovedmotivet.

Det viser sig ogsaa, at Udviklingen af Neutralitetsforsvaret i disse Lande heller ikke har været noget enkelt Partis Sag, men de Partier, som have haft Regeringens Ansvar og Magt i Hænde, have overalt anset det for nødvendigt at

styrke Neutralitetsforsvaret, enten de saa have været konservative eller liberale, enten de have været Højre eller Venstre. I Belgien er det den liberale Opposition, som med særlig Iver arbejder for Hærens Forøgelse; i Norge var det Ministeriet Steen-Blehr, som i det væsentlige gennemførte den nuværende Befæstningsplan. I Sverige saa man i 1906, hvorledes Chefen for Venstreministeriet Karl Staaf — han, der saa ofte, netop fra radikal Side herhjemme, er bleven fremhævet som et lysende Eksempel paa en Venstremand, der ogsaa som Regeringschef har bevaret Troskaben mod Fortidens Idealer — hvorledes det netop er ham, der har givet Stødet til den nyeste stærke Udvikling af Sveriges Neutralitetsværn ...

Selvfølgelig er Venstre i Sverige som her og alle Vegne Modstander af de stærkt stigende Militærudgifter; i alle Lande arbejde jo de demokratiske Partier paa at udvikle de mellemfolkkelige Retsaftaler, som efterhaanden kunne begrænse Krigen og sætte retlige Afgørelser i dens Sted, og som forhaabentlig inden alt for mange Aar ville føre til, at man ved internationale Overenskomster kan faa Forsvarsudgifterne nedsatte. Her i Danmark have vi i fuldeste Maal været med i denne Bevægelse. Den lange Række af Voldgiftstraktater, Nord-Østersø Overenskomsten og Haager-Beslutningerne, ere gode Frugter deraf. Men man maatte gaa døv og blind gennem Verden, naar man ikke saa, at som Forholdene endnu ere, afhænger Fredens og Neutralitetens Bevarelse væsentlig, som den svenske Venstreforening siger, af et velordnet Forsvar; og den Regering vilde handle ganske uforsvarligt, som ikke med størst mulig Kraft lagde Folkerepræsentationen og Befolkningen dette paa Sinde. Ja, vil man tale, »som Ørene klø« hist og her, kan man gerne sige, at der er Fred og ingen Fare, og at vi ikke behøve at give mere ud, end vi allerede gøre, thi det gør hverken fra eller til, hvad vi ofre paa vort Forsvar. Men vil man se Sandheden i Øjnene og tale som den, der føler sit Ansvar, maa man sige, at Europa staar og har i Aarevis staaet i Spændingen og Ufredens Tegn; Lynet kan slaa ned, naar det skal være, og vor Fred og Selvstændighed kunne blive afhængige af, hvad vi i Fredens Dage have ofret paa vort Neutralitetsværn. Det er jo ikke som mange tro, saaledes, at man i Fredstider kan faa fastslaaet fra Stormagternes Side, hvad de i Krigstilfælde vilde anse for et tilstrækkeligt Neutralitetsværn. Nej, Tilkendegivelsen af det vil først komme, naar det er for silde. Strammes Knuden og er det for de stridende Stormagter de inderste Livsinteresser, det gælder, vil man i det afgørende Øjeblik væsentlig spørge, om det lille Land har indrettet sit Neutralitetsværn saaledes, at det for Modstanderen vil være forbundet med virkelig Risiko at bryde det; ellers maa man »til sin Beklagelse« selv overtage Forsvaret for vedkommende Land og

lægge Beslag paa dets Hjælpekilder for at hindre Modstanderen i at gøre det. Jeg kunde, hvis jeg vilde, og hvis jeg havde Ret dertil, anføre slaaende Eksempler paa, at saadan er Tankegangen, og saadan vil der blive talt. Med andre Ord: I de afgørende Situationer er Værdien af det lille Lands Neutralitet væsentlig beroende paa Værdien af det Forsvar, som skal værne den, og Spørgsmaalet, om vi have opfyldt vor folkeretlige Pligt til at forsvare vor Neutralitet, vil blive besvaret efter, om vi have udviklet et Værn, der i Styrke forholdsvis svarer til de andre europæiske Smaastaters.

Maaske er der ogsaa nogle, der ville slaa sig til Ro med den Betragtning, at Danmark under en europæisk Krig ikke vil være udsat for saa stor Fare for at faa sin Neutralitet krænket som de andre Stater, jeg har henvist til. Men det er dog saa langt fra Tilfældet, at man tværtimod kan sige, at ingen af disse Stater er ved sin Beliggenhed saa udsat som netop Danmark eller i hvert Fald mere udsat end netop Danmark; ja, for Norge og Sverige er Risikoen jo endog betydelig mindre. Siden Tyskland er blevet en Sømagt af saa høj en Rang, at det kan lægge selv de stærkeste blandt sine Modstandere til Søs Hindringer i Vejen for en Fremtrængen til Østersøen — thi det er den almindelige Mening blandt de sagkyndige, at det kan Tyskland —, er Sandsynligheden for, at de danske Farvande under en europæisk Krig ville kunne blive Skueplads for alvorlige Kampe, rykket os i meget betænkelig Grad nær. Det vil neppe gaa som under Krimkrigen og den fransk-tyske Krig, at den ene af de krigsførende Magter var den anden saa absolut overlegen paa Søen, at der overhovedet ikke kunde tænkes nogen alvorlig Kamp om Østersøen eller Adgangsvejene til den. Derfor var der selvfølgelig heller ikke stor Fristelse til at krænke nogen af de skandinaviske Staters Neutralitet. Men det er nu blevet helt anderledes. Særlig Danmark, hvis Landomraade støder op til de tre Forbindelsesveje mellem Kattegat og Østersøen, vil være i høj Grad udsat for, at man fra den ene eller anden Side vilde kunne fristes til at benytte dets Land- og Søterritorium paa forskellige Maader, som jeg ikke nærmere skal komme ind paa, og derved tvinge Landet ud af dets neutrale Stilling. ...

Den af vore Landsdele, som frister stærkest til Overgreb, er jo ubestridelig Sjælland, thi her har man i København en Basis af første Rang, og den sjællandske Kyst vil være nødvendig for enhver Magt, som helt eller delvis vil beherske Øresund eller det vigtigste Gennemsejlingsfarvand: Store Bælt. Endelig vil en krigsførende Stormagt kun ved et Angreb paa Sjælland og København kunne gøre sig Haab om paa kort Tid at lamme Danmarks Forsvarevne saadan,

at den i videste Udstrækning kan tilegne sig Raadigheden over Landets Hjelpekilder til sine egne Formaal. Det er jo Betragtninger som disse, der have ført Forsvarskommissionens Flertal lige saavel som dens største Mindretal til, uden derfor at opgive Forsvaret af de andre Landsdele – hvor man jo ogsaa, om end i ringere Grad, vil være udsat for Neutralitetskrænkelse at samle Hovedmassen af Forsvarsstyrken paa Sjælland, styrke Københavns Søbefæstning og søge Forbindelse mellem Sjælland og Lolland-Falster opretholdt ved faste Anlæg. Ligeledes har der været Enighed mellem de to Grupper om at forøge Mine- og Torpedoforsvaret betydeligt, thi netop paa dette Omraade giver den moderne Teknik jo den lille Stat Midler i Hænde til at ramme endog en langt større Modstander overmaade føleligt og afskrække ham fra Forsøg paa Neutralitetskrænkelse paa de Punkter, som ellers i særlig Grad vilde friste ham. Den undersøiske Mine, Torpedobaaden, Undervandsbaaden, vil, naar den bliver rettelig anvendt, kunne true selv store og kostbare Skibe i de moderne Kampflaader med Undergang, og man udsætter sig neppe selv fra en Stormagts Side uden tvingende Grund for paa en Tid, hvor den afgørende Kamp med Hovedmodstanderen maaske endnu forestaar, at faa Tallet af sine overordentlig værdifulde og under Krigen uerstattelige »Kampenheder« forringet. Paa alle disse Hovedpunkter bygger Regeringens Forslag paa samme Grundsyn, som har fundet saa overvejende Tilslutning i Forsvarskommissionen. ...

Ved Forslagene om Hærens og Søværnets Ordning og om de nødvendige Materielanskaffelser til Hær og Flaade er det tilsigtet at give det levende Værn en saadan forøget Styrke, at det med større Kraft end hidtil kan værne vor neutrale Stilling. Hovedbestemmelsen for Hærens Vedkommende er den, at der fremtidig vil blive uddannet ca. 2.300 Mand mere til Fodfolket end nu. Derved vil der vindes en lignende Udnyttelse af Landets Værnekraft som den, der var forudsat ved Hærloven af 1867, og som ogsaa Forsvarskommissionens Flertal er gaaet ind paa. Men Liniebataillonernes Antal vil man dog af økonomiske Hensyn ikke forøge ud over det nuværende Antal 31, og længere vil jo for øvrigt heller ikke Højremindretallet i Kommissionen gaa. Derimod vil Reserven — det, vi nu kalder Forstærkningen — blive forøget fra 13 til 21 Batailloner, og Rammerne kunne fyldes med yngre Mandskab end nu. Hermed staar det saa i Forbindelse, at man i det Forslag til en Værnepligtslov, som senere vil blive forelagt, vil nedsætte Udskrivningsalderen fra det 22de til det 20de Aar uden dog, saaledes som det er foreslaet af Forsvarskommissionens Højremindretal, at udstrække Tjenestetiden ud over de nuværende 16 Aar. ...

Et Hovedpunkt i hele den nye Ordning er det jo, at Rammerne for 23 Liniebatailloner og 13 Reservebatailloner Fodfolk garnisoneres paa Sjælland. Her ved vinde vi den Styrke, som maa anses for at være det Minimum, hvormed Neutraliteten paa Sjælland kan forsvares. De af disse Batailloner, som under sædvanlige Forhold skulle have Mandskab fra Jylland og Fyen, ville jo saa kunne optage Mandskab fra den sjællandske Øgruppe i det ikke usandsynlige Tilfælde, at Forbindelsen mellem Landsdelene afbrydes. Det er klart, at Sjællands Værnekraft derved stiger overordentlig; men Fodfolkets Forøgelse gør det dog muligt at bevare 8 Linie- og 8 Reservebatailloner for Jylland-Fyen, og da ogsaa Reservebataillonerne under Forudsætning af, at Forbindelsen med Sjælland afbrydes, ville faa ungt Mandskab, og deres Rammer, som allerede nævnt, vilde blive væsentlig stærkere end nu, ville de kunne benyttes som Felttropper, saaledes at man i Jylland-Fyen vil kunne stille det samme Antal Feltbatailloner som foreslaet af Forsvarskommissionens Flertal, om end noget anderledes fordelte paa Linie og Reserve: færre Linie- og flere Reservebatailloner. ...

For Flaadens Vedkommende er Hovedforandringen den, at man — og her er man i væsentlig Over ensstemmelse med Forsvarskommissionens Flertals indstilling — indskrænker det normerede Antal af større Skibe i Linjen til 4 Kystforsvarsskibe paa 3.500—4.000 Tons, men samtidig udvikler vort Torpedo og Mineforsvar betydeligt, idet der i Stedet for de 6 mere eller mindre forældede Torpedobaade, vi nu have, normeres 20 af god og moderne Type. Der er valgt en Mellemtpe mellem de to, som fremføres i Forsvarskommissionens Flertalsindstilling, fordi denne Mellemtpe ved senere Prøver og Forsøg har vist sig at være hensigtsmæssigere —, endvidere 6 Undervandsbaade, og tillige bliver der skabt Betingelser for en væsentlig Udvikling af vort Søminevæsen. Da disse Forsvarsmidler, som jo i ganske særlig Grad egne sig netop for en lille Stat, nu ere i saa høj Grad forsømte, vil der hertil blive stillet 8.700.000 Kr. — det er 300.000 Kr. mindre end af Forsvarskommissionens Flertal foreslaet — til Raadighed, og saavel Nybygnings- og Udrustningskontoerne som Rammerne udvikles i fornøden Grad. Desuden indføres der ved Artilleri-, Matros- og Søminekorpset en fast Mandskabsstamme for at betjene det nye komplicerede og kostbare Materiel. Derved løsgøres Underofficererne noget fra en Del af det Arbejde, de nu have, og som mere passende kan udføres af godt indøvede hvervede menige, og deres Stilling højnes derved, ligesom man bliver bedre i Stand til at udnytte deres særlige Uddannelse. Ved den faste Stamme af menige opnaar man tillige, at man kan have Krigsberedskabet ganske anderledes i Orden, og at man hele Aaret igennem kan holde en Del af sit Krigsmateriel i

udrustet Stand, holde det under Vimpel. Nu er det i Virkeligheden kun om Sommeren, vor Flaade fungerer, om vinteren ligger den næsten ganske stille, og ingen Del af den vil være parat under alvorlige Forhold. ...

Et Hovedled i den nye Forsvarsordning, som her foreslaas, er jo, ligesom i Forsvarskommissionens Flertalsindstilling, Forslagene om Anlæg af nye og Nedlæggelse af ældre Befæstninger. Først og frem mest foreslaa vi da, i Overensstemmelse med Forsvarskommissionens Flertal, et Beløb af 11 Mill. Kr. anvendt til Forstærkning af Københavns Søbefæstning. I den Tilstand, hvori Søbefæstningen nu henligger, vil den kun paa højst ufyldestgørende Maade kunne skærme København mod Bombardement fra Søsiden, og det er paatrængende nødvendigt at søge dette forhold ændret snarest muligt. Det er jo klart, at det nemmeste og mest risikofri Middel for en Stormagt, der er os overlegen til Søs — og det ere de jo alle til at bryde vor Neutralitet, er at beskyde København fra Søsiden, ved at kaste Tropper i Land er der jo altid en betydelig større Risiko.

Vi foreslaa da Bestykningen paa de nuværende Batterier og Forter væsentligt forbedret, navnlig styrke vi Haubitsforsvaret i yderste Linie, fordi det er godtgjort, at ved kraftig Anvendelse af Haubitsild kan man holde selv meget artilleristærke og i alle Henseender kraftige Kampskibe paa fornøden Afstand. Idet Haubitsilden rammer Dækket og kan gennembryde det selv paa de stærkeste Skibskonstruktioner, udsætter man sig for ganske alvorlig Fare ved at komme indenfor dette Skyts Rækkevidde. Det er jo navnlig i yderste Linie, at vi paa denne Maade styrke Forsvaret, og det er ogsaa navnlig der, det tiltrænges. Saa vil der desuden følge flere ny Anlæg, et Fort paa Saltholmsflakket, et meget kostbart Fort til 6 Millioner, der kommer til at spille en overordentlig Rolle for Hævdelsen af Københavns Søbefæstning, endvidere forskellige Anlæg paa Amager og Saltholm, ved Dragør, Raagaard og Kongelunden. ...

Hvad der er af overordentlig stor Betydning for, at Søbefæstningen kan opfylde sin Bestemmelse, er, at vi i Stedet for den nuværende, ganske utilstrække ige Besætning ved den foreslaaede Hærlov faa den faste Besætning i Anlægget ved Københavns Søbefæstning og de øvrige Kystforter bragt op til ca. 800 Mand. Derved faar man i Virkeligheden disse Anlæg bevogtede, hvad der ikke kan siges at være Tilfældet nu.

Yderligere foreslaas der saa en Række ny Kystbatterier, først ved Indløbet til

Issefjorden, saaledes som Forsvarskommissionens Flertal foreslaar, for at skabe et Tilflugtssted for Torpedobaade i disse Farvande og for at hindre mindre, fjendtlige Fartøjer i at trænge ind i Issefjorden og Roskilde Fjord for derved at bryde Forbindelsen mellem de Dele af Sjælland, der ligger Øst og Vest for Fjorden. Endvidere foretages der, ligeledes efter Forsvarskommissionens Flertals Indstilling, men i Enkelthederne udarbejdet som alt det øvrige af Generalstaben og Marineministeriets Stab i Fællesskab, en Række Anlæg paa Masnedø og de vigtigste Punkter ved Smaalandsøhavet. Det er Anlægene ved Harbølle, paa Knudshoved, paa Vejrø og Stignæs. Men Hovedanlægget bliver dog det paa Masnedø. Der skabes derved et fortrinligt beliggende Tilholdssted for Flaaden udenfor København, og det vil være af stor Vigtighed for Neutralitetens Hævdelse at have et saadant Tilholdssted. Man vil derved ogsaa kunne sikre Forbindelsen mellem Øerne i den sjællandske Øgruppe, det vil sige mellem Sjælland og Lolland Falster. Man vil desuden kunne dække en saa stor Del af de sjællandske Kyster, at Hærens Dispositioner lettes væsentlig derved. Det er ogsaa det Farvand, som man i 1904 ved Neutralitetserklæringen under den russisk-japanske Krig afspærrede for de krigsførende Magters Skibe, og som vi forbeholdt os at forsvare ved Minespæringer. Som Farvandet var beskaffent den Gang, kunde dette Forsvar dog ikke være effektivt. Thi for at et Mineforsvar virkelig skal kunne udfylde sin Hensigt, maa det have artilleristisk Beskyttelse, og det kunde man ikke have faaet. Ved de nu foreslaaede Anlæg vil en saadan Beskyttelse kunne naas og Farvandet virkelig blive det, det gerne skulde være, en Reduite for Flaaden, en Observationspost ved Store Bælt, uden at vi forsøge at indtage nogen som helst Magtstilling ved dette internationale Gennemsejlingsfarvand. Det anses nemlig fra alle Sider eller saa godt som fra alle Sider for at kunne medføre Fare og for ogsaa at være militært uhensigtsmæssigt.

De øvrige Kystbefæstningsanlæg, som der er udtalt ønske om af Forsvarskommissionen, udelades af Regeringens Forslag, men til Gengæld har man anset det for hensigtsmæssigt at optage et Fortanlæg ved Strandmøllen og et ved Mosede ved Køge Bugt, samtidig med, at man i væsentlig Grad forstærker Avedøre Batteriet. Til Gengæld er der sparet paa forskellige af de andre Anskaffelser en Gang for alle, saaledes at man til disse Anskaffelser en Gang for alle til Hær og Flaade, til Kystbefæstning og Kystforter dog ikke kommer over de 31½ Mill. Kr., som ere forudsatte af Forsvarskommissionens Flertal. Disse Kystanlæg, Fløjforterne, som de kunne kaldes, skabe i Forbindelse med Avedørebatteriets Forstærkning en saa intensiv Bevogtning af Kyststrækningen et godt Stykke Nord og Syd for København, at en landsat Fjende, der har til

Hensigt at overrumple Hovedstaden, ikke vil kunne naa eller antagelig neppe vil kunne naa København paa en Dagmarsch. Det er klart, at der derved tilvejebringes en væsentlig Betingelse for, at Mobilisering af det Mandskab, der ligger i Københavns Rayon, og som er en saa væsentlig Del af hele det Mandskab, der skal anvendes paa Sjælland, kan finde Sted, inden Angrebet kommer. Denne Betingelse savnes jo nu, og desuden styrke de Anlæg, jeg her har nævnt, i høj Grad den egentlige Søbefæstning baade mod Nord og Syd. Samtlige disse Kystanlæg ere planlagte af Generalstaben og Marineministerens Stab i Forening, og de ville koste tilsammen 6.600.000 Kr.

Naar nu de nye faste Værker ere fuldførte, hvortil antages at medgaa en Periode af 8—10 Aar, foreslaar Regeringen at nedlægge Københavns nuværende Landbefæstning, og den foreslaar endvidere at de paagældende Anlæg med Undtagelse af Skyts og Ammunitionsmagasiner overgives til Finansministeriet.

...

Men selvfølgelig bør København, som jo er Landets vigtigste Punkt og Hærens Hovedbasis, forsvares, og forsvares ogsaa fra Landsiden. Andet har heller aldrig været Forsvarskommissionens Flertals Mening kun at dette Forsvar skal føres væsentlig ved den mobile Hær. En virkelig permanent Befæstning magte vi ikke, og skulde vi have en saadan, der kunde regnes for fuldt forsvarlig, vilde den koste Summer, der ere uoverkommelige for os. Vi maa derfor nøjes med at sikre Mobiliseringen ved at skærme Byen mod en Overrumpling fra Landsiden. Men den Opgave maa ogsaa nødvendigvis løses, hvis der overhovedet skal præsteres noget Neutralitetsforsvar, for uden det kan den Hær, som skulde værne baade København og de Dele af Kysterne, hvor Neutralitetskrænkelse finder Sted, jo slet ikke træde i Virksomhed. Det er nu imidlertid min bestemte Overbevisning, at Mobiliseringen ikke vil kunne sikres tilstrækkeligt, medmindre der i passende Afstand fra København lægges en Række forberedte, fremskudte Stillinger, som kunne yde Beskyttelse mod Overrumpling. Saadanne Anlæg i en Linie ca. $4\frac{1}{2}$ Mil lang fra Vejleaaens Udløb over Herstedøster, Ledøje, Søndersø og Furesøen til Vedbæk fremsætter jeg her i Overensstemmelse med Generalstaben og efter en af denne udarbejdet Plan Forslag om. Anlægget skal koste $10\frac{1}{2}$ Mill. Kr., og Udgifterne dertil samt de højst $1—1\frac{1}{2}$ Million Kr., som Demarkationsservituten vil kunne erhverves for, skulle afholdes af en Fond, til hvilken skal henlægges de Indtægter, der fremkomme ved Salg af Fredericia Fæstningsværker, Citadellet i København og de Militæretaten tilhørende Grunde ved Vester Fælledvej, Valby Fælled, Kristianshavns Vold og

Demarkationsservitutterne paa Amager. ...

Disse fremskudte Stillinger ere, det siger sig selv, paa Grund af Liniens Længde selvfølgelig ikke nogen ny Landbefæstning, men en Række af væsentlig feltfortifikatoriske Stillinger, som paa de mest udsatte Punkter og navnlig ved de egentlige Adgangsveje til Hovedstaden støttes af stærkere Værker. Det bliver et Forsvar af noget lignende Art, som det, man i Norge har for Kristiania. I Holland har man ligeledes et Terrainafsnit — Terrainafsnittet omkring Amsterdam — forsvaret ved en Række af Stillinger, men det er efter en betydelig større og kostbarere Maalestok, end her foreslaas. Men jeg maa ogsaa af den Grund anse disse Anlæg for nødvendige, at vor Forsvarsordning uden dem ikke overfor Udlandet vil kunne fremtræde som et til alle Sider betryggende Neutralitetsværn. Saavel Udenrigsministeren som jeg maa efter vort Kendskab til de herhenhørende Forhold hævde, at de ere Betingelsen for, at vor Stilling af alle Magter kan blive opfattet som det, den er: I Sandhed neutral og uden Hældning til nogen Side.

Udgiften til de Anlæg, som her ere omhandlede, og til Anskaffelser en Gang for alle, heri indbefattet de ved Organisationslovene nødvendiggjorte Nyanskaffelser til Hæren — men bortset fra de fremskudte forberedte Stillinger ved København, til hvilke Udgiften skal afholdes af en særlig Fond, vil blive det af Forsvarskommissionens Flertal for udsatte Beløb 31½ Mill. Kr. De aarlig tilbagevendende Udgifter blive ved de nuværende Lønnings love til Hæren 565.000 Kr. mere end nu og til Flaaden ca. 1.250.000 Kr. mere. Dette er kun godt 100.000 Kr. mere end af Forsvarskommissionens Flertal forudsat, skønt der nu maa forudsættes ikke uvæsentlig højere Priser end dem, Kommissionen lagde til Grund for sine Beregninger.

De forøgede Udgifter, som den nye Organisation vil foranledige, bør, saaledes som af min Forgænger udtalt, afholdes ved en ny Indtægts- eller Indtægts og Formueskat, der bør hvile paa den Del af Befolkningen, som er forholdsvis velstillet. Dette er saa meget mere naturligt, som Værnebyrdens Forøgelse kommer til at hvile ikke mindst tungt paa den ubemidlede Befolkning, som derigennem kommer til at yde sit Bidrag til den forbedrede Forsvarsordning. ...

Men hvorfor forekommer de her foreslaede Udgifter nu mange at være endog overdrevent store? Jeg tror, det navnlig er paa Grund af den Omstændighed, den sørgelige Omstændighed, som har tynget saa haardt paa os i alle mulige

Henseender, at Forsvarssagen er bleven draget ind i den konstitutionelle Strid her i Landet. Det har svækket den Følelse for Forsvaret, som jo ellers findes overalt i Verden, og saa i de smaa Stater. Det er en Følelse, som findes overalt i Verden, og som jo ogsaa lever hos over maade mange og forhaabentlig hos de fleste her i dette Land, at Forsvarsvillien det er Villien til Livet. Har man ikke forsvarsvillien, saa har man som Nation betragtet ikke den rette Villie til at leve og ikke den rette Tro paa sin Tilværelse. Men denne Sandhed er miskendt af mange her i Landet.

I Forbindelse hermed staar ogsaa det, at selv om man foreslaar Udgifter til Forsvaret, saaledes som et af Forsvarskommissionens Mindretal, vistnok det tredie, gør, ret betydelige Udgifter, Udgifter paa en 15—16 Mill. Kr. aarlig, saa lader man sig det i høj Grad være magtpaaliggende, at for Gud i Himlens Skyld ingen skal tro, at det er Meningen at bruge disse Penge til at slaas for, til at forsvare sig for; de skulle bruges til Grænsepoliti, til Søpoliti etc., men de skulle ikke bruges til et egentlig Forsvar for Neutraliteten. Ligeledes er man meget ivrig for at fralægge sig, at der her i Landet skulde kunne blive Tale om et Eksistensforsvar. Nu er jeg enig i, at vor Forsvarsordning skal grundlægges paa det, der er vor folkeretlige Pligt: et Neutralitetsforsvar, men man kan dog ikke være blind for, at der lader sig ikke trække nogen skarp Grænse mellem Neutralitetsforsvar og Eksistensforsvar. Neutralitetsforsvar kan føre lige over i Eksistensforsvar, hvad Dag det skal være. Og skulde det ikke snart være paa Tide, at vi blive klare over herhjemme, at naturligvis danner det danske Folk ikke en saadan Undtagelse fra Alverdens Nationer, at det siger og proklamerer: Vi ville ikke forsvare vor Eksistens; er vor Eksistens truet, saa lægge vi Hænderne i Skødet og gøre ingenting. Der er ikke det Land i Verden, der er ikke det Parti, som ikke, naar det kommer til Stykket, vil prøve et Forsvar ogsaa for Eksistensen, hvis den maatte blive truet. Det er noget af det dybest liggende i alle Mennesker, det er noget, der har gjort sig gældende i alle Stater. Ja, der er Stater, hvor man har glemt det i første omgang, hvor man ikke har villet gøre det, den Gang Faren var der. Men naar Landet saa er kommet ind under fremmed Herredømme, saa er Eksistensforsvaret kommet sidenhen gennem blodige Oprør og uendelige Kampe og Lidelser. Thi den nationale Eksistens, den vil ethvert Folk, selv det mindste bevare. Derom tror jeg nu ikke, der, naar det kommer til Stykket, vil være nogen virkelig Uenighed mellem Partierne her i Landet, saa vist som man i mange europæiske Lande har set ogsaa Socialdemokrater staa frem og erklære: Naturligvis ville vi være med til at værne vort Lands Eksistens, hvis vi blive angrebne under en uretfærdig Erobringskrig,

og man forsøger at ødelægge vor Tilværelse som Folk. Ligesaa rigtigt som det er, at vi forsage alle Stormagtsdrømme, alle Drømme om nogen Sinde at optræde som krigsførende Magt med vor gode Villie, at vi forsage den Alliancepolitik, man med et kønt Ord har kaldt for Selvbestemmelsesretten, ligesaa sikkert er det, at os selv ville vi dog blive ved at være. Vi ville værge vor Neutralitet, og vi ville ogsaa værge vor Selvstændighed. Og det kunne vi godt være bekendt at sige til os selv og sige ud til hele Verden, for det sige de i alle andre smaa Lande. Det er paa Tide, at vi komme til at tale ganske aabent og rent ud om disse Ting, ligesom man gør andre Steder. Det er paa Tide, at alt dette løses ud af Storpolitikens Baand, og at det bliver her som andetsteds, at Forssvarsager ere nationale Anliggender, faglige Anliggender, praktiske Anliggender, som drøftes af Nationens udvalgte Mænd, hvor naturligvis ikke de militære sagkyndige skulle have Lov til at udskrive alt, hvad de finde for godt, men hvor de tages med paa Raad med Hensyn til Beløbenes Anvendelse, og hvor Folkerepræsentationen, lyttende til Sagkundskabens Stemme og tagende det Hensyn dertil, som den mener er forsvarligt, afgør, hvor meget der skal anvendes. Men drøfte disse Sager politisk og praktisk, ganske ligesom alle andre, det haaber jeg, vi en Gang maa kunne komme til her i Landet.

Og saa vil jeg endelig sige, at jeg gør til mit Valgsprog i denne Sag – og jeg haaber ogsaa, at Flertallet i dette Ting vil gøre det — det, som min Forgænger paa denne Plads sagde: Kan det blive billigere, er det godt, men forsvarligt skal det være. Det siger jeg ogsaa om de Forslag, jeg selv har forelagt, at kan det blive billigere, uden at Forsvarligheden derved lider Skade, saa er det udmærket, og jeg gaar med største Glæde med dertil. Men det vigtigste er, at det bliver forsvarligt. Forsvarligt skal det være.

Se, saa er der noget, der ligger som en Mare over vore Forhandlinger om Forsvarssagen. Det er alle de mange Udtalelser fra Fortiden. Det er, hvad Tscherning har sagt, det er, hvad Berg har sagt, hvad Hørup har sagt, hvad Bojsen har sagt. (Borgbjerg: Og Hvad Neergaard har sagt! En Stemme: For 3 Aar siden!) Hvad Neergaard har sagt for 3 Aar siden? Naa ja, ja, jeg skal komme til det. Men det er alle disse Udtalelser fra Fortiden. Vi lytte med anspændt Opmærksomhed og med al mulig Ærbødighed til Fortidens betydelige Politikeres Røster, og særlig til de store ledende Venstrepolitikeres Røster lytte jeg og de, der staa paa samme Side som jeg, med af gjort Ærbødighed. Vi kunne ogsaa lære noget af dem. Men hvad vi ikke kunne lære af dem — og det er ikke disse Folks Fejl, som nu ligge med Ære i deres Grave —, det er, hvordan vi nu

skulle indrette vort Forsvar. Hvad der nu kræves, hvad der nu gøres behov, det kunne vi ikke lære af dem, for Forholdene var den Gang ganske anderledes. De talte ud fra Forudsætninger, der undertiden var lige saa forskellige fra dem, vi nu leve under, som forholdene i Danmark ere forskellige fra Forholdene i Kina.

Men man kan ogsaa drive Afguderer med de af Fortidens Udtalelser, der ligge kortere Tid tilbage. Der blev ved Tilraab her i Salen mindet om, at jeg — jeg tror, det var for 3 Aar siden — havde udtalt, at jeg troede paa, at vi kunde faa en forsvarlig Ordning af vort Forsvar for det samme eller maaske endog før et mindre Beløb end det nuværende. Det er ganske rigtigt, det har jeg udtalt, og det har jeg udtalt, fordi jeg den Gang troede, at det forholdt sig saaledes. Men jeg har heldigvis den Egenskab, som jeg vil haabe, at i alt Fald de fleste ærede Medlemmer i denne Sal have, at jeg kan lære noget, og at jeg kan blive klogere. Og jeg erkender, at jeg er bleven meget bedre oplyst om, hvorledes denne Sag hænger sammen, end jeg har været før. Jeg var det for øvrigt allerede, før jeg indtog min nuværende Plads. Men paa den Plads, hvor jeg nu sidder, har jeg selvfølgelig en ganske særlig Adgang til at faa disse Sager belyste saa fyldigt og alsidigt som muligt. Jeg var dog, inden jeg kom paa min nuværende Plads, kommen til det Resultat, at min tidligere Opfattelse beroede paa et Fejlsyn. Det er det rigtigste at sige dette aabent, hvad jeg ogsaa forlængst har gjort. Det kan jo dog umulig være en Forpligtelse for en Politiker, at han aldrig under nogen Omstændighed maa blive klogere, end han en Gang har været. Det kan heller ikke være en Forpligtelse for en Politiker, at han, hvis han bliver klogere, fordi han faar Oplysninger, han ikke før har siddet inde med, saa skal sige: Oho! Det maa jeg holde hos mig selv, det kan ikke gaa an, at det kommer frem for mine Meningsfæller ude omkring i Landet, for jeg sagde for 3 Aar siden paa det eller det Sted, paa Fyn eller i Jylland, det og det. Den Politiker, som siger saadan, mod ham skulle De vende Deres Vaaben, for han er en samvittighedsløs Mand.

Det, at man kommer til at se anderledes paa et Spørgsmaal som det, om et Forsvar kan præsteres forsvarligt for et større eller mindre Beløb, er ikke, hvad man i dybeste Forstand kan kalde et politisk Principskifte. Paa Spørgsmaal, som gribe om Hjerterødderne paa et Menneske, Spørgsmaal som, om vi skulle have almindelig Valgret eller skulle regeres af privilegeret Valgret, paa Spørgsmaal, som, om vi skulle have Aands- og Tankefrihed hævdet, eller vi skulle have den bastet og bunden, paa saadanne Spørgsmaal som, om vi skulle lægge an paa en Krigspolitik og Militærpolitik, paa Alliancepolitik eller paa en udpræget Freds- og Neutralitetspolitik, skifter man vel neppe Anskuelse; der, hvor man staar i en

saadan Hjertesag, bliver man velstaaende til sin Død. Og jeg staar i dette Øjeblik lige saa fast paa disse og andre virkelige principielle Punkter i Politik, som jeg nogen Sinde har gjort. Men dette, hvor meget eller hvor lidt, er et rent praktisk Spørgsmaal, det maa rette sig efter de skiftende Tider og Forhold, det kan aldrig blive noget, der i virkelig Forstand er et Principspørgsmaal.

Og jeg vil gentage det: Naar man staar paa den Plads, hvor jeg i de sidste Maaneder har staaet, ser man mangt og meget, som før var skjult for ens Øjne. Jeg ser det nu — og det vil jeg sige aabent og klart — som en absolut Betingelse for Landets Tryghed udadtil, at dets Neutralitetsværn styrkes, og jeg nærer, efter alt hvad jeg har erfaret, en fuldkommen sikker Overbevisning om, at Københavns Beskyttelse mod Overtumpling ogsaa fra Landsiden er nødvendig, for at vi af Udlandet kunne blive ansete for en fuldt ud neutralt sindet Stat og blive behandlede som saadan.

Naar saa store Ting staa paa Spil, maa man tage sit Ansvar, hvad der saa følger paa. Regeringen har da besluttet aabent og klart at lægge sin Opfattelse paa Bordet og foreslaa, hvad den anser for rigtigt og forsvarligt. Og jeg anser det for min Pligt at sige, at Regeringen maa gøre sin Forbliven afhængig af, naturligvis ikke at disse Forslag finde Godkendelse i alle Enkeltheder, men deraf, at det, som jeg anser for det bærende og for Landets Interesser væsentlige i dem, vedtages.

Vi have nu opfyldt vor Pligt mod Land og Folk, og vi nære ingen Tvivl om, at det høje Ting ogsaa vil gøre sin, og denne Pligt er: Under Hensyn til Landets Interesser og til dem alene at indtage det Standpunkt, som man efter nøje Prøvelse af alle Grunde maa anse for det rigtige.

Kilde

Jørgensen, H. 1945. Danske Taler gennem 100 Aar. København: J. H Schultz Forlag

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Folketingstale, Politisk tale, Venstre

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/niels-neergaards-tale-i-folketinget-om-en-nyordning-af-landets-forsvarsvaesen-1909>